

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR ASOS SOLGAN BOBURIYLAR SALTANATI

Komilov Xayotillo Omatilloevich

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari

kichik mutaxassislar tayyorlash markazi

moddiy ta'minot sikli katta yo'riqchi III- darajali serjant

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Z.M. Bobur asos slogan Boburiylar slatanati tashkil etilishi, uning madaniyati, halqaro aloqalari hamda nihoyasiga yetishi haqida so`z boradi.*

Kalit so`zlar: *boburiylar saltanati, boshqarish, madaniyat, harbiy salohiyat, halqaro aloqalar.*

Annotation: *In this article Z.M. Babur's main slogan is the establishment of the Babur Empire, its culture, international relations and its end.*

Keywords: *Babur dynasty, management, culture, military potential, international relations.*

Boburilar saltanati 16 - asrning boshida Boburning boshqarishida bo'lib o'tdi. U yurti Andijon shaharidan boshlab Hindistonning bir qancha hududlariga, shuningdek, Afg'oniston va Uyg'uristonga bo'lgan qismiga yetib borardi. Bobur saltanati, qisqa o'rinlarda, ammo qo'llanib ketgan tizim va muhit bilan ajralib turdi. Uning boshlang'ich qarorlari va asarlarida ko'p va qisman mavjud bo'lgan turli millatlar o'rtasidagi konfliktni tuzatishga bo'lgan intilish, qanday qilib davlatni boshqarish haqida qarorlar, va boshqa muammolar, qiyinchiliklar va maslahatlar mavjud edi.

1477-yildan boshlab Dehli sultonligida ichki nizolar avj olib, sultonlik inqirozga yuz tutdi, mahalliy hokimlar markaziy hukumatga bo'ysunmay qo'ydi. Lohurda Davlatxon, Dehlida Ibrohim Lo'diy, Mevarda Rano Sango mustaqillik e'lon qildilar. Bobur bundan foydalanib 1519 va 1524-yillari Kobuldan Panjobga yurish qildi va katta o'ljalar olib qaytdi. 1525-yil Rano Sango o'z raqibi Ibrohim Lo'diyini yengish va shu tariqa Shimoliy Hindistonni qo'lga kiritish maqsadida Bobur bilan ittifoq tuzdi. Bobur yana Hindistonga yurib, 1525-yil kech kuzida Panjobni bo'ysundirdi. 1526-yilning aprel oyida esa Panipat yonida bo'lgan jangda (qarang Panipat janglari) Ibrohim Lo'diyini yengib, Agra va Dehlini egalladi. Bobur ilgari fotixlar singari (masalan Mahmud G'aznaviy, Amir Temur va boshqa) Hindistonni tashlab chiqmay, shu yerda qolishga qaror qildi. U 1527-yilning mart oyida Sikri yonida bo'lgan jangda Rano Sangoni ham yengib, butun Shimoliy Hindistonni bo'ysundirdi. Bobur 1530-yil dekabr oyida vafot etdi. U o'zi fath etgan mamlakatlarni betob

kunlari o'g'illariga: Xindistonni to'ng'ich o'g'li Humoyunga, Panjobni Komron Mirzoga, Kobul va Qandahorni Askariy Mirzoga, Badaxshonni Hindol Mirzoga taqsimlab berdi. Avrangzeb hukmronligining ohirgi yillarida Dekanda marathalar, Shimolida afg'on qabilalari, Panjobda sikhlar, Mevar va Marvarda rajputlar qo'zg'olonlari tufayli Boburiylar davlati og'ir ahvolga tushib qoldi. Avrangzeb vafotidan so'ng ichki kurashlar kuchaydi. Undan tashqari, yevropaliklar (Portugaliya, Daniya, Gollandiya va Angliya) ning bosqinchilik siyosati boshlandi. Natijada mamlakat mayda-mayda davlatlarga bo'linib ketdi. 332- yil hindistonni boshqargan Boburiylar davlati 1858-yil ingliz mustamlakachilari tomonidan butunlay tugatildi.

Boburiylar davlati mahalliy xalqlar madaniyati tarixida progressiv rol o'ynagan; bu yerda obodonchilik va madaniy turmushga katta e'tibor berilgan; ko'plab sug'orish inshootlari qurilgan, yangi yerlar o'zlashtirilgan, bog'rog'lar bunyod etilgan, shaharsozlik, hunarmandchilik (qog'oz i.ch., zargarlik, kulolchilik, temirchilik, qandolatpazlik, to'quvchilik va boshqa) taraqqiy etgan. Tarixiy hujjatlarda gazlamaning 100 ga yaqin nomi keltirilganligi mamlakatda to'quvchilik keng ko'lamda taraqqiy etganligini ko'rsatadi. Boburiylar mahalliy xalq bilan tobora yaqinlashish siyosatini olib borganlar, idora qilishda mahalliy urfodatlarga rioya etganlar. Akbar musulmon bo'lmagan xalqlardan olinadigan jizya solig'ini bekor qilgan, turlituman dinlarga e'tiqod qiluvchi qabila hamda xalqlarni kelishtirish maqsadida turli dinlar aqidalari majmuidan iborat umumiy „Dini ilohiy“ joriy etishga harakat qilgan. Boburiylar davlatida musiqa san'ati ham yuksak darajada taraqqiy etgan. Bu davrda mahalliy hind musiqasi Movarounnahr va Eron musiqa san'ati an'analari ta'sirida yanada boyigan. Tarixchi Xaydar Mirzo (1499—1551) ning „Tarixi Rashidiy“ asarida aytilishicha, bu yerda Movarounnahr musiqiy asboblardan torlikamonli sozlar ko'proq tarqalgan. Boburiylar davlati bilan Movarounnahrdagi davlatlar o'rtasida dastlabki rasmiy madaniy aloqalar XVI asr 30-y.laridan boshlangan bo'lsada, Bobur Hindistonni zabt etgan vaqtdayoq ko'plab shoir, sozanda, bastakor, xonanda, miniatyurachi rassomlarni olib ketgan edi. XVI asr 2-yarmida shayboniylardan Abdullaxon II Akbar saroyiga bir qancha miniatyurachi rassomlar (xususan, Muhammad Murod Samarqandiy)ni, 1585-yil o'z elchilari (shoir Mushfiqiy va boshqa) ni yuborgan. 1613-yil Buxoro xoni Imomqulixon Jahongirshoh huzuriga, Jahongirshoh ham o'z navbatida Buxoroga o'z elchilari (bular orasida hindistonlik mashhur hakim Hoziq ham bo'lgan) ni yo'llagan. 1660-yil Boburiylar davlatiga ashtarxoniylardan Abdulazizxon (1645—80)ning, 1685-yil Buxoroga Avrangzebning elchilari borgan. Movarounnahrdan elchilar hay'atida yuborilgan adabiyot va san'at

ahllaridan tashqari turli sabablar bilan Boburiylar davlatiga kelib yashab qolgan shoirlar, me'mor va miniatyura ustalari ko'p bo'lgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. The Baburnama: Memoirs of Babur, Prince and Emperor, Zahir-ud-din Mohammad Babur, Translated, edited and annotated by Wheeler M. Thackston. 2002 Modern Library Palang-faack Edition, New York. ISBN 0-375-76137-3 str. xlv
2. O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil